

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES | RESPUBLIKA KO'P TARMOQLI ILMIY KONFERENSIYA

YANGI O'ZBEKISTON: 2023

CONFERENCES.UZ

INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYO TARIXIDA KOSMOSGA
UCHGAN BIRINCHI INSON

Дуню Тарафиди

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORVIY OLIY TA'LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O'QITUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR, MAGISTRANTLAR VA IJTIDORLI TALABALAR

TOSHKENT SHAHAR, AMIR
TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

OKTYABR
№57

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
10-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-10**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-10**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 57-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 32 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофик:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тугган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Хамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҶАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР**

1. Dilafruz Abdullayeva Olimjonovna МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ ТАШКИЛОТИДА БОЛАЛАРНИНГ НУТҚИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	7
2. Muazzamxon Rafiqova Yusupjonovna МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ ТАШКИЛОТИДА БОЛАЛАРНИ ТАРБИЯЛАШ ВА САВОДИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ	9
3. Nayimova Dilnavoz Muzafarovna МАКТАБГАЧА YOSHDAGI БОЛАЛАР HAYOTIDA MUSIQANING TUTGAN O’RNI.....	11
5. Saidaxon Qodirova Nomonjon qizi МАКТАБГАЧА YOSHDAGI БОЛАЛАРДА НУТҚ ГРАММАТИКАСИ.....	13
6. Yarmatova Charosxon Abdusaxatovna МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА МЕТОДИСТНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИ	15
7. M.A.Asqarova BOSHLANG’ICH TA’LIMDA XALQARO BAXOLASH DASTURI ASOSIDA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	17
8. Sheraliyev Odiljon Shuxratjon o‘g‘li TALABALARDA DIGITAL KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING AMALIY MEXANIZMI	20

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ TASHKILOTIDA BOLALARNING NUTQINI RIVOJLANTIRISH

Dilafuz Abdullayeva Olimjonovna

Namangan viloyati, To'raqo'rg'on tumani
Maktabgacha va Maktab ta'limi bo'limiga
4-MTT tarbiyachisi +998932748380

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha ta'lim tashkilotida maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarbning nutqini rivojlantirishga kerakli bo'lgan ma'lumotlar berilgan bo'lib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida metodik qo'llanma sifatida foydalanishlari mumkin.

Kalits o'zlar: Bolalar, tengdoshlari, nutq rivojlantirish, maktabgacha ta'lim, atrof muhit, muloqot, yangi metodlar, tengdoshlari.

Ta'lim tizimidagi islohotlar maktabgacha va maktab ta'limini birlashishi va bu ikki tashkilotning asosiy maqsadi kelajakka sog'lom va barkamol, yetuk avlodni yetkazib berishdir. Bolalar nutqini rivojlantirishda davlat tili to'g'risidagi qonun bolalar nutqini shakllantirish, xususan, maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini o'stilish va bugungi kun pedagoglari ko'pchiligi bolalar bog'chalarida bolalarning nutqini o'stirish shartlarini to'g'ri ta'kidlaydilar. Nutq madaniyatining kamchiliklari bola shaxsiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, bola tengdoshlari bilan muloqotda qo'rs, odamovi, quntsiz bo'lib qoladi. Bundan tashqari, bunday bolada tevarak-atrofni o'rganishga bo'lgan qiziqish pasayadi, keyinchalik esa maktabda darslarni o'zlashtira olmaslikka sabab bo'ladi. E'lon qilingan tadqiqot ishlarini umumlashtirib o'rgangan holda ularning ko'pchiligida maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq madaniyatini shakllantirishga oid vazifalarni hal etishga nisbatan quyidagicha yagona yondashuv zaruriyatini aniqladik: 1.tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni shakllantirish (bolada awalo nutq eshitish shakllanadi, talaffuzni u keyinroq egallaydi); 2. aniq talaffuz hosil qilish (so'z va so'z birikmalarini donadona hamda aniq talaffuz qilish); 3.so'zni talaffuz qilganda urg'uni to'g'ri qo'yish ustida ishlash; 4.nutqning orfoepik jihatdan to'g'riligi ustida ishlash (bu namunaviy adabiy talaffuz qoidalarining jami); 5. nutq sur'atini rivojlantirish; 6. nutqning ifodaliligini shakllantirish (nutqning tabiiy, erkin, ya'ni nutqning ongli ifodalanishi)8.nutqiy aloqa ko'nikmalarini tarbiyalash;9. nutqiy eshitish ko'nikmalarini shakllantirish; 10. nutqiy nafas olishni shakllantirish; 11. o'z fikrini erkin va izchil bayon etish malakasini shakllantirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqiy aloqani tarbiyalashda tarbiyachi va ota-onalarning roli benihoya kattadir. Bolalar nutqi ustida ishlash jarayonida: a) tengdoshlari bilan suhbatda xushmuomala bo'lishlariga; b) tabiiy ohangda gapirishlariga; d) so'zlashganda ruhatdoshining yuziga qarab turishlariga; e) qo'llarini bamaylixtir holatda tutib turishiga e'tibor bermoq zarur. Bizga ma'lumki, ilm bilan tafakkur o'rtasida uzviy aloqa mavjud, ular bir-birisiz yashanaydi. Manbalar tahlili shuni tasdiqlaydiki, maktabgacha katta yoshdagi bolalarning so'z boyligini rejali, tarzda izchil kengaytirib borish zarur. Bolalar nutqini to'g'ri rivojlantirish uchun: a) nutq o'stirishga doir tevarak-atrof obyektlarini oldindan ajratish va ular bilan tanishtirish; b) bolalarning eslab qolishi va to'g'ri talaffuz etishi, so'zlashganda tez-tez foydalanishi, ahamiyatini tushunishi, zarur bo'lgan so'zlarning taxminiy ro'yxatini tuzish lozim. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning faol lug'atini boyitishda ularni tevarak-atrof bilan tanishtirish muhim vosita sanaladi, maktabgacha yoshdagi bolalar bilib oladigan tevarak-atrof obyektlarini tasniflash uchun asos sifatida qabul qilinishi mumkin. Shu bilan birga, bolalarda faol va passiv lug'at boyligi asta-sekin ortib boradi, nutq rivojlanadi. Maktabgacha yoshdagi bola eshitadigari, ma'nosini tushunadigan, eslab qoladigan hamda qo'llaydigan so'zlarni asta-sekin tevarak-atrof bilan tanishish jarayonida ota-onalari, tengdoshlari

axborotlari orqali, shuningdek, o‘zining uncha ko‘p bo‘lmagan so‘z zaxirasiga tayanib bilib oladi. Bola o‘tib boradi, uning ehtiyojlari ko‘payadi, yangi istaklari, qiziqishlari paydo bo‘ladi. Ayniqsa, 5, 6 va 7 yoshdagi bolalar uchun lug‘atlar tuzish nihoyatda muhimdir. Shu bilan birga, nafaqat so‘zlarning miqdoriy tarkibini aniqlash (1500,2000 yoki 3000 – 4000 so‘z), balki ulami mavzular va hayotiy ahamiyati bo‘yicha ham hisobga olish muhimdir. Shunday qilib, maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini rejali tarzda rivojlantirish uchun nafaqat tevarak-atrofni o‘rganish, obyektلامي asosli ravishda tanlash, balki ayni paytda eng ahamiyatli so‘zlami ulaming mavzu jihatdan xilma-xilligi bo‘yicha o‘rganishni ta‘minlash ham dolzarb masaladir. Xulosa qilib aytganda maktabgacha ta‘lim muassasalarida maktabgacha katta yoshdagi bolalar ayrim so‘zlami o‘rganish bilan bir qatorda, iboralarni (osmonda yarim oy, oyoq yalang) ham talaffuz qilishni o‘rganishlari ularning bog‘lanishli nutqini o‘stirishga samarali ta‘sir ko‘rsatar ekan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O‘zbekiston Respublikasining Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo‘yilgan Davlat talablar(2018yil 4iyul) 2. G.R Toxtasinova, T.I.
- 2.Ormonova (2005). Bolalarbogchasida intellectual psixologik oyinlar T.:(4-5)
- 3.Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi. D.R. Babayeva Toshkent-2018

МАКТАБГАЧА ТА’ЛИМ TASHKILOTIDA BOLALARNI TARBIYALASH VA SAVODINI RIVOJLANTIRISH

Muazzamxon Rafiqova Yusupjonovna
Namangan viloyati Norin tuman
3-MTT tarbiyachisi +998976862979

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha ta’lim tashkilotida maktabgacha ta’lim yoshdagi bolalarbning tarbiyalash jarayonlari kerakli bo’lgan ma’lumotlar berilgan bo’lib, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida metodik qo’llanma sifatida foydalanishlari mumkin.

Kalit so’zlar: Bolalar, faoliyat, o’yin turlari, mehnat, tarbiyalash, yutuqlar, tarbiya, rivojlanish, qobiliyat, o’stirish.

Shiddat bilan rivojlanayotgan yurtimizda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalar tarbiyasi bilan shug’illaniish va ularni dunyo qarashini o’stirish tarbiyachidan ota ona bilan hamkorlikda ishlash lozim. Bolalarning dunyo qarashini o’stirish va tarbiyalash jarayonlarida ko’rgazmali qurollar, o’yin, eng oddiy mehnat va o’quv kabi xilma-xil faoliyat turlari orqali ularning muomalasi shakllanadi. Bola u yoki bu faoliyatni o’zlashtirib, faollik ko’rsatadi, ayni paytda shu faoliyat bilan bog’liq bilimlar, malaka, ko’nikmalami o’zlashtiradi, shu asosda unda xilma-xil qobiliyatlar va shaxs xususiyatlari shakllanadi. Bolaning faoliyatdagi mavqei uni faqat tarbiya obyektiga emas, shu bilan birga tarbiya subyektiga ham aylantiradi. Bu bolani tarbiyalash va rivoj lantirishda faoliyatning yetakchilik rolini belgilaydi. Bolalarning rivojlanishi va tarbiyalanishining yosh bilan bog’liq davrlarida faoliyatning turli xillari yonmayon bo’ladi va o’zaro ta’sir ko’rsatadi, lekin bunda ularning roli bir xil bo’lmaydi: har bir bosqichda faoliyatning yetakchi turi ajratiladi, unda bolaning rivojlanishidagi asosiy yutuqlar namoyon bo’ladi. Har bir faoliyat ehtiyoj, sabablar, faoliyat maqsadi, mavzui, vositalari, buyumlar bilan amalga oshiriladigan harakatlar va nihoyat, natija bilan ajralib turadi. Ilmiy ma’lumotlarning dalolat berishicha, bola ulami darhol emas, balki asta-sekin va katta yoshdagi odamning rahbarligida egallaydi. Bola faoliyatining xilma-xilligi va boyligi, uni egallashdagi muvaffaqiyat oiladagi, maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiya va ta’lim sharoitlariga bog’liq, bo’ladi. Bolaning dastlabki yoshlaridan boshlab faoliyatning eng oddiy turlari uning shaxsiy qobiliyatlarini, xususiyatlarini va atrofdagi narsalarga munosabatini shakllantirishning asosi hisoblanadi. O’zlashtirilgan bilimlar va rivojlangan aqliy qobiliyatlamini bolalar xilma-xil o’yinlarda va mehnatda qo’llaydilar. Bularning hammasi bola shaxsining rivojlanishiga ta’sir etadi, unda faoliyatning yangi mazmuniga qiziqishni shakllantiradi. Maktabgacha yosh davridagi ehtiyojlar, his-tuyg’ular, sabablar, maqsadlarni tarbiyalash va rivojlantirish shu darajaga yetadiki, u bolaga maktabdagi muntazam o’qishga Kichik maktab yoshida asosiy narsa o’qish bo’lib qoladi va uni bolalar ijtimoiy ahamiyatga molik faoliyat sifatida tushunadilar. Bolaning jamiyatdagi yangi mavqei o’z xatti-harakatini va tengdoshlarining xatti-harakatini o’zgacha nuqtayi na-zardan – maktab o’quvchisi nuqtayi nazaridan baholashni shart qilib qo’yadi. Bola faollik, ijodkorlik ko’rsatib, kattalarning uning xulq-atvoriga va faoliyatiga qo’yayotgan tobora murakkablashib borayotgan talablarini bajarishga intiladi. Har bir faoliyat turining mazmuni va tuzilishining ijtimoiy-tarixiy tabiati har bir yosh avlodga obyektiv ravishda berilgan bo’ladi. Odam shaxsining ijtimoiy tabiati ana shunday shakllanadi. Tarbiyachining ichki dunyosi bilan kichikintoyning ichki tuyg’usi o’rtasida mustahkam o’zaro bog’liqlik mavjud, tarbiyachining madaniyat darajasi qanchalik yuqori bo’lsa, bolaning madaniyat darajasi shunchalik yuqori bo’ladi. Bunday jarayon davrida tarbiyachi ham, bola ham shakllanadi, bu esa hamma uchun hissiy qulaylik yaratadi, shuningdek, ota-onalarni ham ijod qilishga yo’naltiradi. Ijodiy rivojlantiruvchi muhitning samarasi kichikintoyning umumiy taraqqiyotiga, ijodiy tafakkuriga, mustaqilligiga ta’sir ko’rsatuvchi shart-sharoitgagina bog’liq emas, balki tarbiyachining bola bilan bo’ladigan muloqotiga, vaziyatga, beriladigan topshiriqlarga, ulami berish usullariga ham bog’liq. Bolalarga ta’lim-tarbiya berish bir tartibda o’tmaydi. Tarbiyachi bolalarning taraqqiy etish dinamikasini kuzatib borishi, lozim bo’lsa, yordam ko’rsatishi lozim. Ammo bunda bolaning psixikasiga nisbatan yutuqlari darajasi dastur talablari bilan solishtirilmaydi. Tajribalar shuni ko’rsatadiki, yuqorida ko’rsatilgan shart-sharoitlarda psixikasi sog’lom bola sezilarli darajada an’anaviy davlat ta’lim standartlaridan o’zib ketadi, rivojlanishida nuqsoni bo’lgan bolalar esa o’z yoshlariga

mos yetarlicha bilim va malakalar oladilar. Yuqori darajada olinadigan bilimlar darajasi har bir bolaning individual imkoniyatlariga bog‘liq. Ijodiy-rivojlantiruvchi muhitni to‘g‘ri tashkil etish bola shaxsining har tomonlama yetukligi: mustaqil, maqsadga intiluvchan, ishni to‘g‘ri rejalashtira olish qobiliyatlarini takomillashtiradi. Bunday vaziyat bolani to‘g‘ri anglab harakat qilishga o‘rgatadi. Tarbiyachilar bolalaming o‘xshamaydigan xislatlarini qadrlashlari, o‘ziga xos individual bo‘lishlarini hurmat qilishlari lozim. Bolani majburlamang, bolaning erkin faoliyat yuritishi uchun imkoniyat yaratib bering.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi. D.R. Babayeva Toshkent-2018.
- 2.Ormonova (2005). Bolalarbogchasida intellectual psixologik oyinlar T.:(4-5)
3. O‘zbekiston Respublikasining Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo‘yilgan Davlat talablar(2018yil 4iyul) 2. G.R Toxtasinova, T.I.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR HAYOTIDA MUSIQANING TUTGAN O'RNINI

Nayimova Dilnavoz Muzafarovna
Navoiy viloyati Navbahor tumani
4-DMTT musiqa rahbari

Tayanch so'zlar: MTT, musiqa, musiqa rahbari, musiqiy madaniyat.

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida musiqaning tutgan o'rnini, musiqa mashg'ulotlarining ahamiyati haqida nazariy ma'lumotlar keltirilgan.

Musiqiy tarbiya – bu musiqachi tarbiyasi emas, balki inson tarbiyasidir. V.A.Suxomlinskiy

Hozirda yosh avlodni tarbiyalashda san'at muhim o'rin tutadi. San'at insonparvarlik hissiyotini o'stirishda yordam berib, ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda yoshlik chog'idan idrok etish, his etish, turmush va san'atdagi go'zallikni tushunish ishtiyoqi tarbiyalanadi va bu kabi go'zallikni yaratishga intilish kuchayadi. Bolaning badiiy faoliyatga bo'lgan qiziqishi ortadi. Bolalar bilan musiqali ish olib borish ayniqsa katta ahamiyat kasb etadi. Omma orasida musiqali targ'ibot olib bormay turib, to'laqonli natijalarga erishib bo'lmaydi. Musiqiy tarbiya bolalarda erta yoshdan boshlanishi kerak. Musiqa bola qalbida kuchli emotsional tuyg'uni uyg'otadi. Musiqa yordamida uning badiiy idroki o'sib, hissiyotini yanada boyitib boradi. Bolalarda musiqiy idrokini rivojlantirmay ularning musiqaga mehr-muhabbatini yetarli darajada qiziqitirmay turib, har tomonlama jismoniy, ma'naviy boy va boshqa sifatlarni tarbiyalab bo'lmaydi. Hozirgi kun talabi maktabgacha ta'lim tashkilotlari oldiga musiqiy-estetik tarbiya berish borasida aniq vazifalarni qo'yadi:

- san'at va madaniyatga qiziqishni namoyon qilish;
- estetik did va hissiyotni shakllantirish;
- hayotda go'zallik tushunchasini to'liqligicha anglashni o'rgatish;
- bolalarga badiiy ijodkorlikni shakllantirish;
- bolalarda go'zallikni o'z hayotlariga, o'z faoliyatlariga olib kirishni o'rgatish san'atning muayyan turini afzal ko'rishini mustaqil ravishda ifodalaydi.

Oilada, bog'chada, maktabda musiqa mashg'ulotlarini maqsadga muvofiq tarzda uyushtirish, yosh avlodning ichki dunyosini boyitish va san'atni to'g'ri tushunishdagi samarali yo'ldir. Musiqa inson his-tuyg'ularini, orzu-umidlarini, xohish-istaklarini o'ziga xos badiiy tilda ifoda etadi va kishining his-tuyg'ulariga faol ta'sir etadi. Musiqa ham fan, ham san'atdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa kunning deyarli barcha qismida, bolalar faoliyatidan ajralmagan holatda olib boriladi.

Ertalabki qabul. Bu vaqtda musiqadan foydalanish ancha samara beradi. Chunki ko'p holatlarda bolalar bog'chaga kelishni yoqtirmaydilar ammo erta tongdan yangrayotgan ajoyib kuy va qo'shiqlar ularni bu inijliklarini yengib o'tishga, ularni chalg'itishga yordam beradi.

Musiqa mashg'ulotlari. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlari musiqa rahbari tomonidan tashkil qilinadi. Turli yosh guruhlarida musiqa mashg'uloti deyarli kunning birinchi qismida bo'lib o'tadi. Musiqa mashg'ulotlarida bolalar kuylashni, raqsga tushishni o'rganadilar. O'zbek milliy cholg'ulari haqida boshlang'ich bilimlarga ega bo'ladilar.

Bayram ertaliklari. MTTda bayramlarni o'tkazishni musiqasiz tasavvur ham qilib bo'lmaydi. Bayram ertaliklarini tashkil qilish bolalar uchun ham juda zavqli jarayon hisoblanadi. Bolalar bayram ertaliklarida turli xil millat hamda o'zbek qo'shiqlariga raqsga tushishadi, musiqiy sahna ko'rinishlari tayyorlashadi. Shu jarayonlarda bolalar ijtimoiy hayotga, maktab hayotiga tayyorlanib boradilar.

Sayr jarayonida. Bolalar bilan tabiat qo'yniga ekskursiya tashkil etilganda magnitafonlarni olishni unutmazlik kerak. Toza havoda musiqa eshitish, raqsga tushish ularning kayfiyatini ko'taradi. Sayr jarayoni qiziqarli bo'lishini kafolatlaydi.

Uxlash davomida. Yoshligida Alla eshitmagan bola bo'lmasa kerak. Alla bola ruhiyatini tinchlantiradi va yaxshi orom olishga yordam beradi. Ayniqsa u jonli va sokin aytilsa. Kichik yoshdagi bolalarning dam olish soatlarida alladan foydalanish yaxshi samara beradi.

Ko'rib turganimizdek musiqaning yosh avlod ta'lim-tarbiyasidagi o'rnini kattadir. Musiqa insonni

ezgulikka chorlaydi. Musiqaning kuch-qudrati shundaki, u shodlanish, qayg'urish, xayol surish, bardamlik, jasurlik, tushkunlik va shunga o'xshash inson ruhiy holatlarini xususiy va umumiy tarzda o'zaro bog'liqlikda, bir-biriga singib ketishida namoyish qila oladi.

Xulosa o'rnida Asafevning «...musiqa - bu ham san'at, ham fan, ham til, ham o'yin» – degan so'zlarini eslash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Maktabgacha pedagogika” darslik. F.Qodirova, Sh. Toshpo'latovna, N. Qayumovna, M. A'zamovna “Tafakkur nashriyoti” Toshkent -2019
2. “Ilk qadam” Davlat o'quv dasturi Toshkent 2022y
3. Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi. Dildora Soipova. O'quv – metodik qo'llanma. Toshkent 2009

МАКТАБГАЧА YOSHDA GI BOLALARDA NUTQ GRAMMATIKASI

Saidaxon Qodirova Nomonjon qizi

Namangan viloyati, Uchqo'rg'on tumani
Maktabgacha va Maktab ta'limi bo'limiga
34-MTT tarbiyachisi +998905554525
saidagmail.@com

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha ta'lim tashkilotida maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarbga ta'lim berishda nutq grammatikasi va uning o'rnini haqida ma'lumotlar berilgan va ushbu maqola maktabgacha ta'lim tashkilotida ishlovchi tarbiyachilarga metodik qo'llanma sifatida foydalanishlari mumkin.

Kalit so'zlar: Grammatik nutq, psixologik rivojlanish, maktabgacha yoshdagi, morfologiya, shakllantirish, kelishiklar, bolalar.

Bugungi taraqqiy etayotgan Yangi O'zbekiston diyorida bolalarning ta'lim tarbiya olioslari va ularga bo'lgan e'tibor nafaqat yurtboshimiz qolaversa har bir pdagogning oldiga qo'ygan eng buyuk maqsadlaridan biridir. Bola tilining grammatik tizimini o'z vaqtida shakllantirish - uni to'laqonli nutqiy va umumiy psixologik rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Tilning grammatik tizimini bola predmetli harakatlari o'zlashtirish bilan uzviy bog'liqlikda bilishni rivojlantirish asosida egallaydi. Maktabgacha yoshdagi bola nutqining grammatik tizimini shakllantirish morfologiya, sintaksis (oddiy va qo'shma gaplarni tuzish) ustidagi ishlarni o'z ichiga oladi. Bolalarning grammatik rivojlanishi boshqarishni pedagog eng avvalo ham bolaning o'zi bilan (dialog shaklida), ham boshqa bolalar bilan birgalikdagi muloqot faoliyati vositasida amalga oshirishi lozim. Bolalarda grammatik tizimni - sintaksis, morfologiya, so'z hosil qilishni shakllantirish o'zining alohida xususiyatlariga ega bo'lib, ularni rivojlantirish uchun pedagog turli vositalarni qo'llashi darkor. Morfologiya va so'z hosil qilishni o'zlashtirish uchun rag'batlantiruvchi til o'yinlari; sintaksisni rivojlantirish uchun esa, keng fikr bildirish uchun motivatsiyani yaratish muhim. Ma'lumki, bolalar o'z iqtidoriga qarab turli darajada rivojlanadi va o'z navbatida pedagogning rahbarligi ham bosqichli xususiyatga ega bo'ladi. Bola hayotining beshinchi yilida pedagog rag'batlantirishga (gap so'z hosil qilish va so'z ijodkorligi xususida bormoqda); oltinchi yilda - gap tarkibini eng oddiy tahlil qilish, nutqning grammatik to'g'ri shakllantirishga (so'z o'zgartirishda); yettinchi yilda - hosil bo'lgan so'zlar o'rtasidagi rasmiy-semantik munosabatlarni oddiy tahlil qilishga, nutqiy ijodkorlikka, murakkab sintaktik tuzilmalarni ixtiyoriy tuzishga alohida e'tibor berishi lozim. Didaktik o'yinlar va grammatik mazmundagi mashqlar bolalarning tilga oid o'yinlarini, ularning grammatik sohasidagi faolligini rag'batlantirishning muhim vositasidir. Pedagog bolalarga so'z birikmasini o'ylab ko'rish, so'ngra gapda so'zlarni bir-biri bilan to'g'ri bog'lash qobiliyatini o'rgatishi zarur. Bolalar fikrlarida murakkab sintaktik tuzilmalarni shakllantirishni "yozma nutq vaziyati" da, ya'ni bola matnini aytib turadigan, katta yoshli kishi esa, uni yozib boradigan vaziyatda amalga oshirish tavsiya etiladi. Bolaga bir turdagi tuzilmalardan foydalanmagan holda so'zlarning to'g'ri tartibini qo'llashni o'rganishda yordam beradigan mashqlarga alohida e'tiborni qaratish zarur. Muhimi, bolada gap tarkibi haqida va har xil turdagi gaplarda leksikadan to'g'ri foydalanish haqida oddiy tasavvurlar shakllansin. Buning uchun bolalarga gapda so'zlarni biriktirishning turli usullarini, so'zlar o'rtasidagi ayrim mazmunli va grammatik bog'liqliklardan foydalanishni hamda gapni intonatsion jihatdan rasmiylashtirishni o'rgatish zarur. Bola tilining grammatik tizimini shakllantirish uning nutqi rivojlanishining umumiy oqimida ro'y berishi lozim; pedagogik rahbarlik shakllari va metodlari umumiy nutqiy rivojlanishning bosqichma-bosqich xususiyatga egaligini, eng avvalo dialog va monologni, so'zga bo'lgan mazmunli-semantik tizimdan vaziyatga oid ixtiyoriy iborali nutqqa o'tish (keyinchalik dialog va monolog rivojlanadi), bolalarning nutqiy havaskorligi sohasi sifatida tengdoshlar bilan muloqotning dialogik shakllarini o'zlashtirishni hisobga olishi lozim. Nutqning grammatik to'g'riligiga intilish ko'proq yetti yoshli bolalarga xosdir. Besh yoshli bolakay hali ham grammatik shakllar ustida zavq bilan mashq qiladi va aynan mana shu so'z bilan mashqlar kelajakda grammatik jihatdan to'g'ri ifodalangan nutq uchun poydevor yaratadi. Bolalarning nutqida oddiy gaplar ko'pchilikni tashkil qiladi. Ba'zan "esa", "va" kabi bog'lovchilar ishtirokida tuzilgan va ba'zan esa ularsiz bog'langan qo'shma

gaplar ham uchrab turadi. Hikoya qilib berishda soʻz birikmalarini tuzishda xatoliklarga yoʻl qoʻyilishi kuzatildi.

- eganing kesim bilan notoʻgʻri bogʻlanishi: keldi quyon;
- aniqlovchining aniqlanuvchi soʻz bilan notoʻgʻri bogʻlanishi: uchradi *ayiq*, uchradi *tulki*;

- kelishikda va kelishik-gap boshqaruvidagi xatoliklar: sayrga ayiq bilan chiqdik. Bolalar fikrlarining tahlili shuni koʻrsatdiki, ular nutqida aniq maʼnoli otlar ustunlik qiladi. Nutqni otlar bilan boyitish quyidagi sharoitlar taʼsirida roʻy beradi: bola oʻzi uchun qandaydir ahamiyatga ega boʻlgan narsalaminggina nomlarini oʻzlashtirib olmoqda; unga tanish narsalar va shaxslar ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Oʻzbekiston Respublikasining Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qoʻyilgan Davlat talablar(2018yil 4iyul) 2. G.R Toxtasinova, T.I.
- 2.Ormonova (2005). Bolalarbogchasida intellectual psixologik oyinlar T.:(4-5)
- 3.Nutq oʻstirish nazariyasi va metodikasi. D.R. Babayeva Toshkent-2018

МАКТАБГАЧА ТА`ЛИМ TASHKILOTLARIDA METODISTNING INNOVATSION FAOLIYATI

Yarmatova Charosxon Abdusaxatovna.

Navoiy viloyati Navbahor tumani

4-DMTT metodisti

Tayanch soʻzlar: MTT, metodist, ta`lim-tarbiya, innovatsiya

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta`lim tashkilotlarida metodistning faoliyati, kreativligi, ta`lim samaradorligini oshirishdagi roli haqida nazariy ma`lumotlar va tavsiyalar berib o`tilgan.

Hozirgi kunda maktabgacha ta`lim tashkilotlarida ta`lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. MTTlarda ta`lim-tarbiya jarayoni metodistlar tomonidan tashkil etiladi. Metodistlarga davlat tomonidan bir qancha talablar qo`yilgan bo`lib ularga:

- o`z yo`nalishi bo`yicha kamida bakalavr darajasidagi oliy ma`lumot;
- xorijiy tillardan birining boshlang`ich bosqichini va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni bilishi;

- uch yildan kam bo`lmagan pedagogik ish staji bo`lishi ko`p holatda talab etiladi. MTT metodisti davlat talablaridan tashqari shaxsiy sifatlariga va liderlik qobiliyatiga ham ega bo`lishi kerak.

Metodist maktabgacha ta`lim tashkiloti jamoasi o`quv-tarbiyaviy faoliyatiga metodik rahbarlik qilishi; maktabgacha ta`lim tashkilotlarida metodik ishini tashkil qilish, bolalarni tarbiyalash va o`qitish bo`yicha yo`riqnomalarni metodik materiallarni umumlashtirish; ilg`or tajribalarni o`rganib, tarbiyachilar va tibbiy hamshiralalar orasida tajriba almashish ishlarini tashkil qilish, tarbiyachilar uchun ularga amaliy yordam berish maqsadida maslahatlar o`tkazish; muomila madaniyatiga e`tiborli bo`lish, jamoada sog`lom muhitni yaratish uchun ham xizmat qilishi kerak.

Bu vazifalarni bajarish orqali metodist tashkilotda ta`lim-tarbiya jarayonini izga soladi ammo jamoada hurmat qozonish, lider bo`lish uchun bular kamlik qiladi. MTT metodisti hozirgi kunda zamon bilan hamnafas bo`lishi, axborot texnologiyalardan foydalana olishi, kreativ bo`lishi ya`ni har bir narsaga ijodiy yondashishi va yangilik yarata olishi kerak. Quyida MTT metodistining innovatsion faoliyatiga bir necha misollar keltirib o`tamiz.

MTTda pedagog xodimlar orasida monitoring tashkil qilish

Bu jarayonda metodist pedagog xodimlarga berilgan topshiriqlarni nazoratga olishi, ularni baholab borishi kerak bo`ladi. Pedagoglarni ishdagi faolligi, bolalar bilan ishlash qobiliyatiga, yaratuvchanligi, muomila madaniyatiga alohida e`tibor berishi kerak. Oy oxirida natijalar tahlil qilinadi. Monitoring natijalari yaxshi bo`lgan pedagoglarni rag`batlantirish va ularning ish tajribalarini boshqa pedagoglarga tanishtirib o`tish, monitoring natijalarida past bo`lgan pedagoglarga amaliy yordam berib borishi kerak bo`ladi. Pedagoglar orasida ta`lim jarayonini to`g`ri baholab borish orqali metodist o`quv ishlarida samaradorlikka erishadi hamda jamoada o`z o`rnini topib boradi.

Seminar-treninglar tashki qilish

MTT metodisti haftada biror kuni belgilab pedagog xodimlar bilan seminar- treninglar tashkil qilib borishi bunda hozirgi zamon ta`lim yangiliklari, bu boradagi xorijiy tajribalar, sohadagi yangi qonun qaror va farmonlar bilan pedagoglarni tanishtirib borishi kerak. Bu jarayonda pedagoglar bir-biri bilan fikr almashishadi ish jarayoniga oid yangiliklardan xabardor bo`lib boradilar.

Pedagog xodimlar orasida turli tanlovlarni tashkil qilish.

Har bir xodim lider bo`lishni, o`zining qaysidir qobiliyatlari bilan ajralib turishni xohlaydi. Ularni yashirin qobiliyatlarini ommaga ko`rsatishda metodistning roli katta. Metodist ta`lim-tarbiya jarayonidan kelib chiqib turli tanlovlarni tashkil qilsa bo`ladi. Buning uchun metodist birinchi navbatda tashkilotda ko`p uchraydigan muammolarga yechim bo`la oladigan shartlar topishi va shunga asosan tanlov nizomini ishlab chiqishi, shartlarini batafsil yoritishi kerak bo`ladi. Bunday tanlovlarga ko`plab misollar keltirish mumkin. Masalan: eng yaxshi mashg`ulot ishlanmasi, kreativ ta`limiy o`yinlar, eng yaxshi qo`l mehnati tanlovlarini o`tkazish. Bu kabi tanlovlarni tashkil etish orqali yangi qobiliyatlarni kashf etish mumkin.

Uslubchi jamoani boshqarishda har doim o`zi shaxsiy namuna bo`lishi lozim, ya`ni u barcha

ishlarni oldida, boshida bo‘lib yetakchilik qilishi, ta‘lim jarayoniga yangilik kirita olishi, jamoada sog‘lom muhitni yarata olishi, tarbiyalanuvchilar yaxshi ta‘lim-tarbiya olishlari uchun metodik ishlarni to‘g‘ri rejalashtirishi, jamoa a‘zosining har bir mehnatini qadrlay olishi kera bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Maktabgacha pedagogika” darslik. F.Qodirova, Sh. Toshpo‘latovna, N. Qayumovna, M. A‘zamovna “Tafakkur nashriyoti” Toshkent -2019
2. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi Toshkent 2022y
3. Liderlar kitobi. Otabek Hasanov. Muharrir nashriyoti. Toshkent 2020

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

M.A.Asqarova

Tadqiqotchi

Telefon:+998939424255

askarovamanzura17@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada o'quvchilar bilimini baholash bo'yicha PISA va PIRLS xalqaro dasturlaridan foydalanish, boshlang'ich sinf o'quvchilarining matn mazmunini obrazga kirib ifodalash, matnda aks etgan voqelikni taxlil qilish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: strategiya, baholash dasturi,matn,savodxonlik, ko'nikma, kontekst.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari xalqaro baholash dasturi asosida o'qish va matnni tushunishi bilan birga matn muallifi tomonidan g'yalarni o'z g'oyasi bilan bog'lab, muallifning pozitsiyasiga betaraf qoladi, uni inkor etadi yoki qo'shimcha tasdiqlarni topadi. O'quvchi mualliflik g'oyalarini boshqa manbalardan olingan g'oyalar va ma'lumotlar bilan taqqoslaydi. Matnning rasmiy elementlarini baholash, ya'ni uning tuzilishi, o'quvchi umumiy va janr xususiyatlari, fikrlar, his-tuyg'ular, faktlar haqida yozma xabarlarini taqdim etishning verbal va noverbal usullari haqida o'z bilimiga tayanadi. O'quvchilar muallif uslubining afzalliklari va kamchiliklarini ta'kidlashlari mumkin. Bundan tashqari, o'quvchilar axborotni tahlil qilishda ularning qobiliyatlarini ishga solish muhim ekanligini yodda tutish kerak.

Tadqiqotlarga 4-sinf o'quvchilarining tanlanishi shu bilan e'tiborliki, aynan o'qishning to'rtinchi yilida o'quvchilar o'qishning yuqori darajasiga ega bo'lishi, ularning keyingi ta'limda bilimni egallash qobiliyatini shakllantirish va shu orqali hozirgi zamonga muvaffaqiyatli moslashuviga yordam beradi. Tadqiqot jarayonida darsda o'quvchilar tomonidan eng ko'p qo'llaniladigan o'qishning quyidagi ikki turi o'rganiladi:

1. Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadidagi o'qish.

2. Mazmunni tushunish va amalda foydalanish maqsadidagi o'qish.

Badiiy va ilmiy-ommabop matnlarni o'qishda o'qish ko'nikmalarining quyidagi to'rt guruhi baholanadi:

1. Aniq ko'rinishda berilgan ma'lumotni topa olish.

2. Xulosalarni shakllantirish.

3. Ma'lumotlarni umumlashtira olish.

4. Matnning mazmuni, til xususiyati, tuzilishini tahlil qilish va baholay olish.

Demak, bundan ko'rinishda turibdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari matn mazmunini obrazlarga kirish orqali ifodalash, matnda aks etgan voqelikni, unda ishtirok etayotgan personajlar fikrini bayonidan boshqa o'z fikr-mulohazalarini suhbat mavzusiga qo'shimcha tariqasida bayon etishi, o'quvchini so'z boyligini ortishiga yordam beradi. Ushbu topshiriqlardan o'quv jarayonida to'g'ri foydalanilsa, o'zlashtirishda hamda o'qish va matnni tushunishda ijobiy natijalarga erishish imkonini yaratadi.

PISA dasturida esa, matematikani real muammoni hal etishga, o'quvchilarni matematik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, PISA topshiriqlari rejalashtirish va tahlil qilishning asosiy jihati hisoblanadi. Bu jihat esa matematik savodxonlik ta'rifi bilan chambarchas bog'liq.

Shaxsiy xayot bilan bog'liq kontekstlar odatda o'quvchi, oilasi, do'stlari va tengdoshlarining kundalik hayotiy bilan aloqadorlikda bo'ladi (o'rtoqlari bilan muloqot, sport mashg'ulotlari, do'konlarda savdo-sotiq, dam olish, uydagi yumushlar).

-Faoliyatga doir kontekstlarda berilgan masalalarda maktab hayoti yoki mehnat faoliyat bilan bog'liq bo'ladi. Ular o'lchash, narxni hisoblash, qurilish uchun materiallarni harid qilish (masalan, maktab matematika xonasiga kitob javonini yasash uchun), buyurtma bo'yicha to'lash, muayan ishni bajarish ("Tomchilar tezligi" topshiriqlari);

-Ijtimoiy hayotga oid kontekstlar jamiyatning (mahalliy, milliy yoki umuminsoniy) hayoti bilan bog'liq. Maxalliy jamiyat bilan bog'liq vaziyatlar o'quvchi atrofida vujudga kelgan muammolarga (masalan, valyuta ayirboshlash, bankka omonat qo'yish) bag'ishlangan. Kengroq jamiyatda vujudga kelgan muammolar sifatida saylov tizimlari va saylov natijalari bilan bog'liq

muammolarga, transport, hukumat qarorlari, demografik muammolar, milliy statistika va iqtisodiyot masalalari qaralishi mumkin (“Rok –kontsert” topshirig‘i); - Ilmiy faoliyatga oid kontekstlar odatda matematikani fan va texnologiyaga, fizik hodisalarga bog‘ishlangan (masalan, mavjud statistik ma’lumotlar asosida zilzila ro‘y berish-bermasligi to‘g‘risida hulosa chiqarish)¹³. Ushbu kontekstlarda ob-havo yoki iqlim, ekologiya va tibbiyot koinot, genetika muammolar qaralishi mumkin. Ularda nazariy savollar (masalan, aholining turli taqsimotlari) yoki bevosita real hayotga bog‘liq bo‘lmagan sof matematik masalalar (masalan, uchburchakning ikki tomoni berilganda uchinchi tomonini topish, metapredmet ko‘nikmalar, kognitiv kompetentsiyalar).

Shuni ta’kidlash lozimki, PISA tadqiqotida topshiriqlar kontekstida har bir topshiriqqa 1 dan 3 gacha savol taklif qilinadi. Ularga javob berish uchun berilgan vaziyatga oid ma’lumotlardan foydalanishi lozim. Shuning uchun bunday topshiriqni to‘g‘ri bajarish uchun nafaqat fanga oid ko‘nikmalardan, balkim o‘quvchilarning matn bilan ishlash va ma’noli o‘qish strategiyasidan foydalanishiga bog‘liq bo‘ladi. Bunga qo‘yidagi faoliyat turlari kiradi:

- matnni to‘liq va tanqidiy tushunishni talab qiladigan o‘quv va o‘quv-amaliy masalalarni yechish;

- masala shartlarini esda tutish;

- taklif etilgan vaziyat doirasida yechimni topishda va talqin qilishda shartlarning bajarilishini nazorat qilish;

- aniq muammo kontekstida turli ko‘rinishlarda berilgan ma’lumotlar (mant, jadval, ustunli va doiraviy diagrammalar, chizmalar) bilan ishlash. Bundan tashqari, matematik savodxonlikni muvaffaqiyatli namoyish qilish, matematikani o‘qitishda rivojlantiriladigan mantiqiy va algoritmik xarakterdagi universal kognitiv kompetentsiyalarga bog‘liq. Shundan kelib chiqib, quyidagi jadvalda funktsional savodxonlikni shakllantirishning pedagogik shartlari aks ettirilgan. (*qarang 1-jadval*)

Mazmunli	Texnologik	Tashkiliy
O‘z-o‘zini bilishga, shaxsning o‘zini o‘zi rivojlantirishga kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida yo‘naltirilganligini hisobga olgan holda, o‘quv predmeti mazmunini qurishni ta’minlashga yo‘naltirish, uni amalga oshirish fanning asosiy tarkibiy qismi-mavzuni rivojlantirishga qaratilgan o‘quv vazifasi orqali amalga oshiriladi. odatda o‘quv vazifalarini, shuningdek, asosan amaliyotga yo‘naltirilgan bilimlarga (axborot, ilmiy tushunchalar, ko‘rsatmalar, jadvallar, grafikalar bilan ishlash ko‘nikmalari, ma’lumotlarning talqini va xulosasi) asoslangan jamiyat bilan o‘zaro munosabatlar vazifalarini hal qilish qobiliyati.	Maqsadni aniqlashda, o‘z harakatlarini rejalashtirishda va xabardorligini aniqlashda mustaqillikni boshlagan talabalarning mustaqil ishlarini tashkil qilish uchun o‘qituvchi tomonidan innovatsion o‘qitish texnologiyalaridan foydalanish (loyiha asosida o‘qitish texnologiyasi, modulli o‘qitish, ko‘p bosqichli o‘qitish texnologiyasi)	O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida sub’ekt-sub’ekt munosabatlarini o‘rnatishga asoslangan hamkorlikni tashkil yetish. O‘quvchilar yutuqlarini baholashning yangi shakllarini qo‘llash (topshiriqlar, loyiha taqdimotlari, munozaralarni tashkil yetish orqali funktsional savodxonlikni baholash)

1-jadval. Funktsional savodxonlikni shakllantirishning pedagogik shartlari

Ushbu jadvalning maqsadi, mazmunli, texnologik va tashkiliy darajadagi ustuvorliklarni aniqlashdir. O‘quvchilarning funktsional savodxonligini rivojlantirishning besh yillik rejasi “harakatlar rejasi” deb nomlanadi. Bu esa, har bir o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘quv faoliyatining yakuniy natijalariga munosabatini qayta ko‘rib chiqishga va asosiy qoidalarni milliy miqyosda amalda qo‘llash uchun aniq maqsadga intilishini belgilaydi. Har qanday sohasiga haqiqatan ham samarali mos keladigan o‘qitishning yangi formatini ta’minlash uchun ma’lum taktikalarni ishlab chiqish kerak. Bu yo‘nalishda birinchi navbatda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini bilishga bo‘lgan qiziqishini va motivatsion kompetentsiyalarni rivojlantiradigan darajadagi qo‘shimcha

1 Карсалова Е.В. Методические основы руководства читательской деятельностью школьников на уроках литературы в средних и старших классах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1991. – С.41.

vazifalarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Yuqoridagi berilgan fikrlar shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni aks ettiradi, har bir o‘quvchilarning bilim, malaka va ko‘nikmalarni egallashlarigina emas, balki uning rivojlanish individual xususiyatlarini hisobga olgandagina unumli, ijobiy natijalarga olib keladi. Demak, agar o‘quv jarayoni to‘la takrorlanuvchan, alohida ko‘rinishlarga bo‘linsa, o‘qituvchining vazifasi oldindan tuzilgan (o‘zi tuzgan bo‘lishi shart emas) material bilan o‘qishni tashkil etishda tashkilotchi va maslahatchi rolini ijro etishdan iborat bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Карсалова Е.В. Методические основы руководства читательской деятельностью школьников на уроках литературы в средних и старших классах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1991. – С.41.

2. Radjiev A.B. va boshqalar. O‘quvchilar savodxonligini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqotlar dasturi. Qo‘llanma. Toshkent – 2019. 62 bet

**TALABALARDA DIGITAL KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING
AMALIY MEKANIZMI**

Sheraliyev Odiljon Shuxratjon o'g'li,

Qo'qon davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

+998916629393

odilxonqdpi@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada talabalar digital kompetensiyani rivojlantirishning amaliy mexanizmi haqida bo'lib, unda raqamli texnologiyalarning imkoniyatlari, ta'limni axborotlashtirish sharoitida talabalarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish modeli, uning maqsadi, axborotlashtirish jarayonida joriy qilish kerak bo'lgan pedagogik shart-sharoitlar, pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarining digital kompetensiyasini rivojlanish darajasi va uning mazmuni, ularda raqamli kompetensiyasini rivojlantirishning mualliflik metodlari keltirilgan.

***Kalit so'zlari:** digital kompetensiya, raqamli kompetensiya, raqamlashtirish, raqamli axborot, virtual hamkorlik, mediakompetensiya, butun hayot davomida o'qish, raqamli kontent, uzluksiz ta'lim, onlayn xavfsizlik.*

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida mavjud davlat ta'lim standartlari kompetensiyaviy yondashuvli didaktik tamoyil asosida shakllangan. Bu esa ko'p jihatdan jamiyat va mehnat bozori talablari asosida “jamiyatning faol a'zolari”, “bo'lg'usi mutaxassislar”, “yetuk hayotiy-amaliy kompetensiyalarga ega shaxs”ni tayyorlashni maqsad qiladi. Mehnat bozori talablari ta'limning maqsadi sifatida shakllanib kelgan. Mehnat bozori bevosita ta'lim tizimiga kerakli mutaxassislarga “buyurtmachi” ekan, mehnat bozorida ta'lim tizimi mutaxassislariga bo'lgan talablarni shakllantirib kelgan. Ta'lim tizimi esa mehnat bozoriga moslashgan holda ta'lim standartlariga mazkur talablarni singdirib kelgan. O'quv jarayonining tashkil etilishi, o'quv jarayonining mazmuni, qo'llaniladigan metodlar va fanlar didaktikasi ham mehnat bozorida talab etilayotgan kompetensiyalarga moslashtirib kelinmoqda.

Bugungi kunda axborot va bilim jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lib, unga an'anaviy tushunchalar va modellar qo'llanilmaydi. L.V.Shmelkova

ta'kidlaganidek[8], raqamli iqtisodiyotga mos keladigan shaxsning eng muhim xususiyati bu raqamli texnologiyalarga egalik qilish va ularni kasbiy faoliyatda qo'llashdir. Raqamli texnologiyalar, bir tomondan, ishlab chiqarish hajmi va samaradorligini yanada oshirishga yordam beradi, boshqa tomondan, ular turli sohalarda individual yondashishga imkon beradi.

Oxirgi 15 yil ichida mobil qurilmalarning so'nggi avlodlarining kirib kelishi, ulardan foydalangan holda Internet tarmog'i orqali dunyoda bo'layotgan voqea va hodisalarni tezkor ravishda kuzatib borish hamda barcha turdagi materiallarni (video, audio, matn, 3D, 5D, 7D grafikalar) tezkorlik bilan qabul qilish, saqlash va uzatish imkoniyatlari paydo bo'ldi hamda raqamli texnologiyalarning vujudga kelishiga sabab bo'ldi. Raqamli texnologiyalarning vujudga kelishi har kuni an'anaviy o'qitish usullarini almashtirmoqda. Auditoriyalar qanchalik shiddat bilan o'zgarib borayotganligi sabab, eski usullarni unutib, raqamli texnologiyalarga asoslangan yangi o'qitish usullarini joriy qilish maqsadga muvofiq. Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda masofaviy o'qitishni tashkil etish qog'oz va daftarlar o'rniga oddiy planshetlardan, murakkab dasturlar va raqamli jihozlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ta'lim oluvchilarning xalqaro miqyosda harakatlanishi, ma'lumotlarni izlash va saralash, istalgan joyda va vaqtda bilim olish va boshqa ko'pgina afzalliklar raqamli texnologiyalarni ta'limda qo'llashni qulay ekanligidan dalolat beradi.

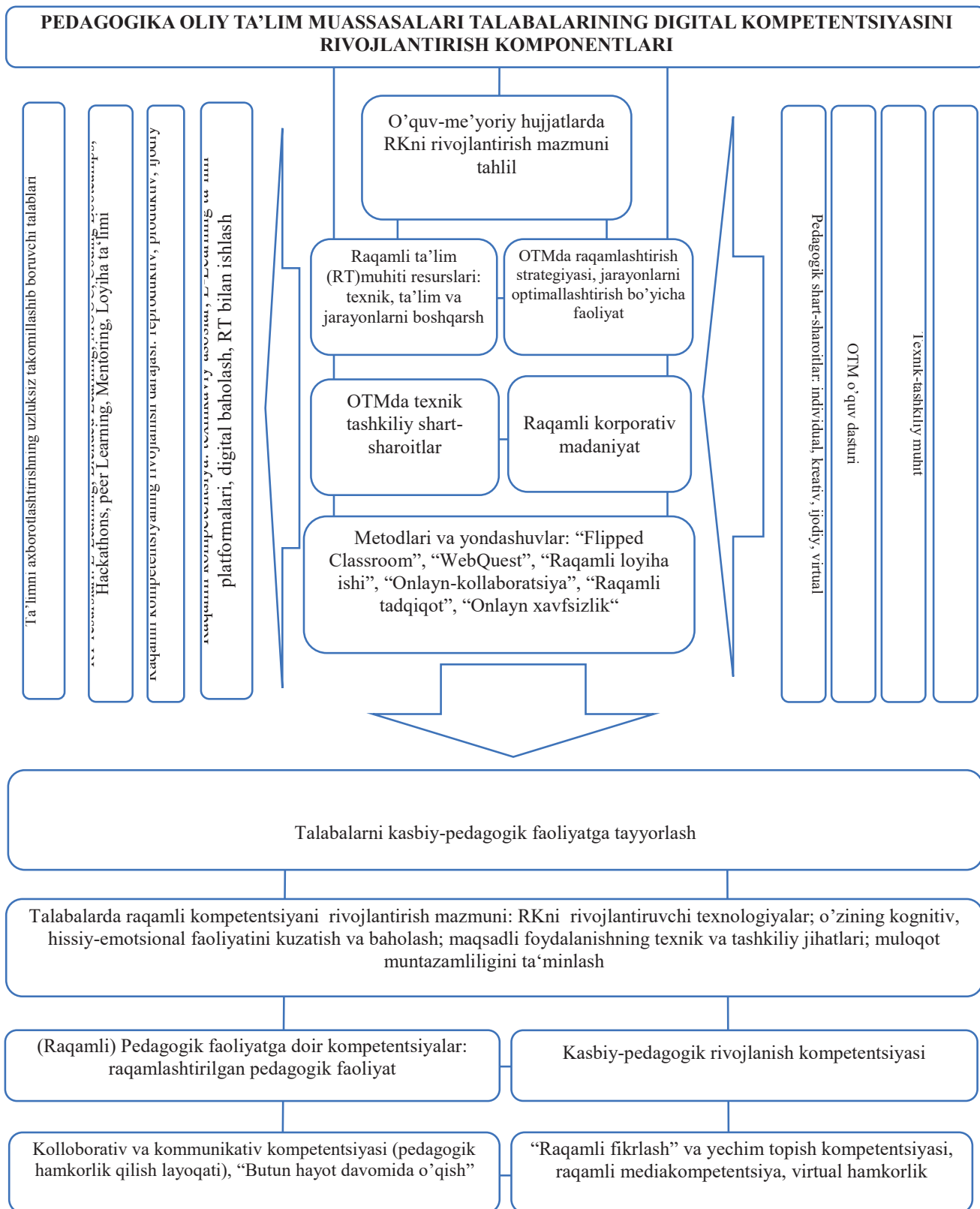
Raqamli texnologiyalar:

- 1) texnologiyalarning ta'lim olish va o'qitishda ta'lim beruvchi va o'rganuvchining faoliyatini yengillashtiradi;
- 2) ta'lim jarayonini qiziqarli qilishga yordam beradi;
- 3) baholash, axborotlarni saralash, boshqarish, ma'lumotlarni birlashtirish, muloqot qilish, ular va ota-onalar orasidagi aloqalarni rivojlantirish, o'qituvchilararo hamkorlik, kasbiy rivojlanish kabi ma'lum maqsadlar uchun xizmat qiladi. Ta'lim sohasidagi bu tendensiyaning vazifasi nafaqat ta'lim beruvchi va talabalarning kompyuter savodxonligini oshirish va axborot texnologiyalaridan maqsadli foydalana olishi, balki o'rganuvchilarni mustaqil va

ijodiy fikrlashga, o‘z fikrini namoyon qila olishga undaydi, ularning kommunikativ malakalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Tadqiqot ishi doirasida “Ta’limni axborotlashtirish sharoitida talabalarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish” modeli ishlab chiqildi.

Pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarining digital kompetensiyasini rivojlantirish modeli.

Modelning maqsadi hozirgi jamiyatda raqamlashtirish, ta’limni zamonaviy innovatsion raqamli texnologiyalar vositasida rivojlanib borishi natijasida talabalarining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirishdan iborat. Modelning maqsadi sifatida oliy ta’lim muassasasi talabalarining raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, raqamli ta’lim texnologiyalar didaktik imkoniyatlarini kasbiy-pedagogik faoliyat mazmuniga singdirilishi hamda o‘quv jarayoni, ma’naviy-ma’rifiy faoliyat hamda mustaqil ta’lim sharoitida talabalarining raqamli texnologiyalardan maqsadli va samarali foydalanishdan iborat.

Ilmiy-adabiyotlar tahlili asosida ta’lim sohasidagi raqamlashtirish jarayoni talabalarining o‘rganish hamda kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarlik ko‘rishi uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni keltirib chiqishi aniqlashtirildi:

1. Raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish imkoniyati. Ta’limning raqamlashtirish natijasida talabalar uchun ko‘p hajmdagi o‘quv materiallarini digital tarzda tez va oson o‘rganish imkoniyati yaratildi. Ta’lim resurslaridan foydalanishga bo‘lgan bunday keng imkoniyatlar qatoriga onlayn ta’lim platformalari, elektron ta’lim resurslari, raqamli kutubxonalar, onlayn kurslar va boshqalarni keltirish mumkin[2].

2. O‘rganishning individuallasuvi. Raqamli ta’lim texnologiyalari o‘rganishning individuallasuviga keng imkoniyat yaratib beradi. Adaptiv ta’lim platformalari talabaning o‘rganish tezligi darajasiga muvofiq ravishda mustaqil ta’lim olish imkoniyatini beradi. Talaba o‘zining o‘zlashtirishini nazorat qiladi. Shu bilan birga topshiriqlarni bir necha marta topshirishi va bu orqali bilimlarini mustahkamlashi mumkin bo‘ladi.[7]

3. Talabalarining kreativ va innovativ faoliyatga tayyorgarligini qo‘llab-quvvatlash. Raqamlashtirish talabalarni kreativ bo‘lishini, faoliyatning har bir elementlariga o‘ziga xos yondoshuv bilan yechim topishi lozim bo‘ladi. Ta’limni

raqamlashtirish jarayonida keng qo'llaniladigan videolarga ishlov berish, grafik dizayn dasturlari yoki 3D printerlaridan foydalanish kreativ va innovativ faoliyatning tarkibiy qismi hisoblanadi.[6]

4. Virtual hamkorlik. Virtual kommunikatsiya vositalari geografik joylashuvidan qat'iy nazar talabalarning hamkorlik qilishi, muloqot qilishi va shu orqali hamkorlikda turli loyihalarni amalga oshirishga imkoniyat yaratib beradi. Virtual hamkorlik kasbiy-pedagogik faoliyatning ham ajralmas qismi bo'lib bormoqda. Shuning uchun talabalarda virtual hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha turli viloyatlarda joylashgan pedagogika institutlari bilan hamkorlikdagi mashg'ulotlar, loyihalar ilmiy-pedagogik ahamiyatga ega.[5]

5. Raqamli mediakompetensiya. Raqamlashtirish yuqori darajadagi mediakompetensiyani rivojlanganligini taqozo etadi. Bu orqali talabalar axborotlarni tanqidiy baholash, soxta xabarlarni ajrata olish, raqamlashib borayotgan hayotning etik jihatlarini anglash xususiyatiga ega bo'ladi. Raqamli mediakompetensiya raqamli mediavositalari bilan mas'uliyatli va ongli munosabatda bo'lishini ta'minlaydi.[1]

6. Raqamlashtirilgan kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarlik. Raqamlashtirilgan ta'lim tizimi talabalarning bo'lajak kasbiy-pedagogik faoliyatida ko'plab raqamli ta'lim texnologiyalari va vositalari bilan ishlashni taqozo etadi. Oliy ta'lim muassasalarida ham talabalarning bo'lajak faoliyat ko'rsatadigan ish o'rinlariga qo'yiladigan talablarni tizimli o'rganib borishni taqozo etadi. Hozirgi kunda, umumta'lim maktablarida yangi innovatsion raqamli texnologiyalarning keng tadbiiq qilinishi mazkur ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatadigan o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalari ekspert darajada rivojlanganligini taqozo etadi.[3]

7. Butun hayot davomida o'qish. Raqamlashtirish “butun hayot davomida o'qish” konsepsiyasiga ko'ra kasbiy zarurat hisoblanadi. Talabalar butun hayot davomida raqamli kompetensiyalarini takomillashtirib, rivojlantirib borishi, tezkorlik bilan o'zgarib borayotgan texnologiyalarga mutanosib ravishda kasbiy-pedagogik faoliyati mazmuniga tadbiiq etib borishi lozim bo'ladi.[4]

Tadqiqot ishi doirasida ilmiy-adabiyotlar tahlili asosida pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarining raqamli kompetensiyasini rivojlanish darajasi va uning mazmuni shakllantirildi:

2.3.1-jadval

**PEDAGOGIKA OLIY TA’LIM MUASSASALARI TALABALARINING
DIGITAL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANISH DARAJASI VA UNING
MAZMUNI**

Talabalarda raqamli kompetensiyalarning rivojlanish darajasi va tarkibiy qismi	
Rivojlanish darajasi	Kompetensiyalar mazmuni
Raqamlashtirish asoslari va foydalanish	0.1. Raqamlashtirish mohiyatini tushunish
	0.2. Raqamli vositalardan foydala olish
	0.3. Raqamli kontentlarning inklyuziv shakllaridan foydalana olishi
Axborot va ma’lumotlar bilan ishlash	1.1. Axborot, ma’lumot va raqamli kontentlarni qidirish va filtrlash
	1.2. Axborot, ma’lumot va raqamli kontentlarni tanqidiy baholay olish
	1.3. Axborot, ma’lumot va raqamli kontentni boshqarish
Murojaat va muloqot qilish	2.1. Raqamli texnologiyalar orqali muloqot qilish
	2.2. Raqamli texnologiyalardan ma’lumot va axborotlar to’plash maqsadida foydalanish, shuningdek almashish
	2.3. Raqamli texnologiyalardan ijtimoiy muloqot uchun maqsadli foydalan olish
	2.4. Raqamli vositalar yordamida kundalik-amaliy faoliyatda foydalana olish
	2.5. Raqamlashtirish sharoitida zaruriy muloqot qoidalarini bilishi va qo’llay olishi
	2.6. Raqamli identitetlikni shakllanganligi
Raqamli kontentni shakllantirish	3.1. Raqamli kontentni tahlil qila olishi
	3.2. Raqamli kontentlarni birlashtira olishi va integratsiyasi

	3.3. Raqamli texnologiyalarga doir shartnoma shartlariga rioya qilishi
	3.4. Jarayonlarni dasturlash va avtomatlashtira olishi
<p style="text-align: center;">Xavfsizlik</p>	4.1. Raqamli vositalardan xavfsiz foydalan olishi
	4.2. Shaxsiy ma'lumotlar va konfidentsiallikni himoya qila olishst
	4.3. Raqamli texnologiyalardan foydalanishda ergonomik talablar va mas'uliyatni bilishlik
	4.4. Kiberxavfsizlik
	4.5. Atrof-muhitni himoya qilish (raqamli texnologiyalarda keng qo'llaniladigan batareyka, litiy)
<p style="text-align: center;">Muammolarni hal qilish va uzluksiz ta'lim</p>	5.1. Texnik muammolarni hal qilish
	5.2. Raqamli texnologiya, vosita va qurilmalardan ergonomik talablarga muvofiq foydalanish
	5.3. Raqamli texnologiyalardan ijyodiy foydalanish
	5.4. Raqamli savodxonlik va madaniyat

Izlanishlar davomida pedagogika oliy ta'lim muassasasi talabalarining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish mualliflik metodlari shakllantirildi va tajriba-sinob obyektlarida tajriba-sinov ishlarida qo'llanildi. Xususan:

1. Flipped Classroom metodi. Bu metodda talabalar navbatdagi dars mavzusiga doir raqamli ta'lim resurslarini oldindan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Rejadagi o'quv mashg'uloti faol diskussiya uchun foydalaniladi. Bu metodning afzallik tomoni talabalar o'zlarining o'zlashtirish darajasida o'rganishi mumkin bo'ladi. O'qituvchi esa o'quv mashg'ulotini bahs-munozaralarga boy qilib o'tkazishi metodning afzalligi hisoblanadi.

Flipped Classroom metodi an'anaviy darslardan farqli ravishda talabalarni faol, o'rganish jarayonini loyihalovchi sifatida ko'radi. O'qituvchi esa ko'proq tayyorgarlik jarayoni bilan band bo'lishi hamda o'rganilgan mavzu bo'yicha bahs-

munozarani mazmun jihatdan keng qamrovli bo‘lishi uchun turli savollar, muammoli vaziyatlar va mavzuga doir yangi ma’lumotlar va dalillarni tayyorlashi lozim bo‘ladi.

Tadqiqot ishi doirasida mazkur metoddan tajriba-sinov obyektlarida foydalanildi. O‘qituvchilar tomonidan dars mavzusiga doir videomateriallarni tayyorlash va oliy ta’lim muassasi elektron ta’lim platformalariga yuklandi. talabalar uchun berilgan ma’lum vaqt mustaqil o‘rganish uchun berildi. An’anaviy dars mashg‘ulotiga nisbatan mazkur metodning samradorligi talabalar hamda o‘qituvchilar tomonidan e’tirof etildi.

2. WebQuests metodi: “WebQuest” atamasini erkin tarjima qilganda “mo‘jizalar izlarini internetda qidirish” ma’nosini beradi. Mazkur metod talabalarni tizimli ravishda internet tadqiqot olib borishini maqsad qiladi. Bunda asosan raqamli manbalar asosida ma’lum bir sohaga doir savolga internet-tadqiqot o‘tkazadi. Bu metod orqali talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasi hamda raqamli manbalarni tanqidiy baholash ko‘nikmalari rivojlanadi. O‘qituvchi tomonidan mazkur metod foydalanganda mavzuning xususiyati hisobga olinishi lozim bo‘ladi.

Mazkur metoddan talabalar kichik guruhlar uchun ham foydalanish mumkin bo‘ladi. WebQuests metodi quyidagicha foydalanish tavsiya etiladi. Talabalarga o‘qituvchi tomonidan mavzuga doir topshiriq beriladi. Topshiriq imkon qadar bahs-munozaralar keltirib chiqivchi va ilmiy jihatdan ham bir-biriga qarama qarshi fikrlar mavjud bo‘lgan mavzu tanlanadi. O‘qituvchi tomonidan internet manbalar beriladi. Shuningdek, talabalarga berilgan internet manbalardan tashqari boshqa manbalar, kitob yoki jurnallardan foydalanishi umkin bo‘ladi. Mazkur metoddan foydalanganda o‘qituvchi tomonidan tadqiq qilinayotgan ilmiy ma’lumotning aniqligi, dalillarga asoslanganligi, foydalanilayotgan manbalarning ishonchli ekanligi bo‘yicha ko‘rsatmalar berilishi lozim. Metod orqali talabalarning o‘zaro muloqoti, ilmiy tadqiqot bo‘yicha strategik yonduvi rivojlantirilsa, boshqa tomondan internet resurslaridan maqsadli foydalanishi yuzasidan tadqiqotchilik kompetensiyalari rivojlanadi. Topshiriq o‘z navbatida taqdimotni ham o‘z ichiga

olib, talabalar o‘z natijalarini taqdim qilishadi.

Topshiriq:

1. Multiple-Choice topshiriqlarining kamchiliklarini quyidagi internet manbalari orqali tadqiq qiling.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01421590400013495>

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S132276960860478>

3

<https://journals.aps.org/prper/abstract/10.1103/PhysRevSTPER.5.020103>

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S147159530500006>

5

2. Tadqiq qilish jarayonida mazkur topshiriqlarning 5 ta kamchiligini keltiring.

3. Keltirilgan kamchiliklarning har biri uchun internet manba keltiring.

4. Keltirilgan kamchiliklarga bildirilgan e’trozli ilmiy ma’lumotlarni internet orqali toping.

5. To‘plangan ma’lumotlar asosida o‘zingizning (guruhingizning) multiple-choice topshiriqlari bo‘yicha shaxsiy tanqidiy fikr-mulohazalaringizni umumlashtiring.

6. Topshiriq bo‘yicha 5 ta slayddan iborat Power Point taqdimotini tayyorlang.

Tadqiqot ishi doirasida WebQuests metodidan foydalanildi va o‘qituvchi hamda talabalar tomonidan katta qiziqish namoyish etildi.

Pedagogika oliy ta’lim muassasalarida digital kompetensiyalarni rivojlantirishning yana bir texnologiyasi sifatida raqamli loyiha ishi hisoblanadi.

3. Raqamli loyiha ishi. Bunda talabalar kichik guruhlariga taqsimlanadi raqamli loyihani amalga oshiriladi. Topshiriq sifatida multimedial presentatsiya tayyoshlash, video tayyorlash, web sahifa ishlab chiqish yoki blog ishlab chiqish.

Raqamli loyiha ishi uchun topshiriq.

Maktab talabalarining ota-onalariga farzandlari bilan uy vazifalarini tayyorlash bo‘yicha elektron tavsiyanoma ishlab chiqing.

Loyiha ishida quyidagi vazifalarni amalga oshiring:

1. Loyiha g‘oyasiga qiziquvchi talabalar bilan kichik guruh shakllantiring

2. Loyihani pedagogik amaliyotga tadbiq etish yuzasidan nazariy kontseptual jihatlarini ishlab chiqing.

3. Loyihani amalga oshirish uchun raqamli texnologiyalar va ularning loyihani amalga oshirishdagi ahamiyatini belgilang.

4. Loyiha yakunida ishlab chiqiladigan „raqamli mahsulot“ning dizaynini, mazmunini, tadbiq etishga qulayligi, pedagogik ta’siri bo‘yicha baholang.

4. Talabalarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirishda **online-kollaboratsiya** metodi ham samarali hisoblanadi. Onlayn-kollaboratsiya uchun mo‘ljallangan dasturiy ta’minot hisoblangan Google Docs va Microsoft Teams yordamida kichik guruhlarda ishlash faoliyatini tashkil qilish mumkin. Bunda kichik guruhdagi talabalar bitta umumiy faylda hamkorlik qilishi, o‘z g‘oyalarini almashishi va bir-birini fikriga munosabat bildirishi mumkin.

Online-kollaboratsiyaga doir topshiriq.

Misrosoft Teams yordamida “Pedagogik kuzatish” mavzusida umumiy muzokara o‘tkazing. Muzokarada har bir talaba quyidagi 3 ta vazifa bo‘yicha (a) o‘z munosabati hamda (b) boshqalar fikriga kamida 3 ta munosabatni shakllantiring.

1. Pedagogik kuzatishning maqsadi, vazifasi hamda zarurati nimalardan iborat?

2. Pedagogik kuzatishning ijobiy jihatlari.

3. Pedagogik kuzatishning salbiy jihatlari.

Topshiriq yakunida 2 talaba yakuniy hisobot shakllantiradi. Yakuniy hisobot mazkur muzokara bo‘yicha xulosalar, taklif va mulohazalarni o‘z ichiga oladi.

5. Talabalarda raqamli kompetensiyani rivojlantirish orqali ularni bo‘lg‘usi kasbiy-pedagogik, ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlashda raqamli ta’lim texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari katta. **Raqamli tadqiqot** metodi talabalarning tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlashda samarali hisoblanadi. Quyida mazkur metodga doir topshiriq namunasi keltirilgan.

Raqamli tadqiqotga doir topshiriq namunasi:

Google scholar qidiruv xizmatidan “Talabalarning ijtimoiy intellektini rivojlantirish” mazusida tadqiqot o‘tkazing va quyidagi vazifalarni bajaring:

1. Mavzu bo‘yicha qidiruv so‘zlarini shakllantiring.
2. Tadqiqot bo‘yicha qidiruv so‘zlariga asoslangan holda natijalarni statistik tahlil qiling.
3. Raqamli tadqiqot o‘tkazishda yuzaga keladigan soxta iqtiboslar, akademik halollik bo‘yicha o‘z munosabatingizni shakllantiring.

6. Tadqiqot doirasida shakllantirilgan **“Ma’lumotlarni himoya qilish va onlayn xavfsizlik” mualliflik topshirig‘i** hisoblanadi. Ta’limni axborotlashtirish sharoitida ta’lim oluvchilarga tegishli ma’lumotlarni himoya qilish va onlayn xavflilik ularning raqamli kompetensiyalarining muhim ajralmas qismi hisoblanadi. Talabalarning ma’lumotlarni himoya qilish bo‘yicha sozlash dasturlaridan unumli foydalanish hamda kibertahdidlarni oldini olish yuzasidan amaliy tajribalarga ega bo‘lishi, bu esa o‘quv jarayoni mazmuniga singdirilishi lozim bo‘ladi.

Ma’lumotlarni himoya qilish va onlayn xavfsizlikka doir topshiriq:

1. Xavfsiz parol tushunchasini izohlang.
2. Xavfsiz parol shakllantirish bo‘yicha yo‘riqnomani shakllantiring.
3. Xavfsiz parol bo‘yicha 20 minutga mo‘ljallangan dars mashg‘uloti rejasini tuzib chiqing.

Pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarining digital kompetensiyasini rivojlantirishda bo‘lajak kasbiy-pedagogik faoliyati hamda shu faoliyatga qo‘yilayotgan zamonaviy talablarni inobatga olgan holda raqamli ta’lim texnologiyalarining didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish asosida yangi texnologiyalar, metodlar, yondashuvlar joriy qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Ala-Mutka, Kirsti, Yves Punie, and Christine Redecker. “Digital competence for lifelong learning”. Institute for Prospective Technological Studies (IPTS), European Commission, Joint Research Centre. Technical Note: JRC 48708 (2008): 271-282.
2. Carretero, Stephanie, Riina Vuorikari, and Yves Punie. “DigComp 2.1: The

- digital competence framework for citizens”. (2017).
3. Ilomäki, Liisa, Anna Kantosalo, and Minna Lakkala. “What is digital competence?”. Linked portal (2011).
 4. Pettersson, Fanny. “On the issues of digital competence in educational contexts—a review of literature”. *Education and information technologies* 23.3 (2018): 1005-1021.
 5. Redecker, Christine, and Yves Punie. “Digital Competence of Educators”. Edited by Yves Punie (2017).
 6. Spante, Maria, et al. “Digital competence and digital literacy in higher education research: Systematic review of concept use”. *Cogent Education* 5.1 (2018): 1519143.
 7. Zhao, Yu, Ana María Pinto Llorente, and María Cruz Sánchez Gómez. “Digital competence in higher education research: A systematic literature review”. *Computers & Education* 168 (2021): 104212.
 8. Исследование российского рынка онлайн-образования и образовательных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edmarket.digital/>.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 10-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2023

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000